

**El doblatge en català.
Quina percepció en
tenen els parlants?**

Elena Codina Sánchez

Tutor/a: Carme Bach
Seminari 104: Llengües en entorns socials

Curs 2015-2016

ABSTRACT

Several studies have focused on dubbing. However, the viewers' perception has not yet been thoroughly studied and there is a lack of research that considers the perception of dubbing into different languages in bilingual regions. The present paper focuses on the perception of Catalan dubbing by the Catalan speakers and on whether its perception is affected by the Spanish dubbing. In it, we examine the answers given to an online and presential survey distributed among Catalan speakers regarding dubbing. We also analyse prior studies on dubbing and interviewed two experts in the field, Anna Matamala and Javier Roldán. The specific aspects explored in this study are the preferences in audio-visual products and people's opinions on Catalan and Spanish dubbing. Our results showed an awareness by the viewers about the importance of Catalan dubbing for the normalization of this language, which was, however, contradicted by the major preference in subtitled and Spanish dubbed products.

Keywords: *perception, dubbing, Catalan dubbing, Spanish dubbing*

ÍNDIX

1. Introducció.....	4
2. El doblatge i l'oralitat prefabricada	5
2.1. Procés del doblatge en català	6
2.1.1. Criteris de correcció de TVC	7
2.2. Diglòssia entre l'oralitat prefabricada i l'oral col·loquial real.....	10
2.3. Diferències entre el doblatge en català i en castellà	14
3. Anàlisi dels treballs sobre el tema: la percepció del doblatge en català	15
3.1. Els diferents tipus d'espectador	16
3.2. Aspectes culturals	18
3.3. La versemblança i la naturalitat	19
3.3.1. Subordinació al doblatge en castellà i a l'original	19
3.3.2. Prestigi del sector: crítica del doblatge	21
4. Anàlisi de les entrevistes a Anna Matamala i Javier Roldán	22
5. Anàlisi de les enquestes	24
5.1. Enquestes en línia	24
5.2. Enquestes al cinema.....	33
6. Conclusions.....	35
7. Bibliografia	37
Annexos	41
Annex 1. Guió de les entrevistes.....	41
Annex 2. Guió enquesta d'internet.....	42
Annex 3. Guió enquesta cinema.....	44

1. INTRODUCCIÓ

El 1983 es va estrenar a TVC la primera sèrie doblada en català, *Dallas*, que fins llavors havia estat doblada en castellà a TVE i, per tant, era l'idioma en què la coneixien els espectadors. Des del principi va rebre queixes per part dels espectadors: pels primers insults (el famós *pendó* dirigit a Sue Ellen), per l'ús de paraules pròpiament catalanes, però que el públic no estava acostumat a sentir (com és la paraula *melsa*)¹ i per la repetició de veus. En certa manera, el doblatge en català ha hagut de competir amb el castellà i, des del principi, se'ls ha comparat en qualitat i naturalitat. Aquell primer doblatge es va concebre amb una idea clara: la de normalització d'una llengua minoritzada. Per això, els criteris a l'hora de traduir i doblar les sèries i pel·lícules de producció aliena eren, i encara són, de caire didàctic i, com a tal, posen la correcció per davant de la versemblança.

L'any 2012 es van estrenar a Catalunya 369 llargmetratges dels quals 248 eren doblats en castellà i 38 en català (10,29 % del total), ja sigui pel finançament o per la falta de voluntat de les productores de doblar en català per les baixes audiències. A més a més, no és estrany sentir per part dels propis parlants com critiquen el doblatge en català descrivint-lo de poc natural, amb poca qualitat o que li falten veus. Però, què és el que fa que tinguin aquesta percepció? És només la visió que tenen la majoria dels parlants? O es tracta d'una opinió compartida també per crítics i professionals del món cinematogràfic?

Sembla doncs, que la llarga tradició del doblatge en castellà a Catalunya i la correcció lingüística han fet que els espectadors catalanoparlants tinguin una percepció negativa del doblatge en català.

Els objectius d'aquest treball són descobrir quina és la percepció del doblatge en català per part dels parlants i determinar, en la mesura del possible, quins són els factors que l'afecten, ja sigui l'hàbit, l'estil del doblatge, el procés del doblatge en català comparat amb el castellà, o la qualitat del doblatge en si.

¹ Exemples extrets de Paloma (1999).

En aquest treball intentarem respondre això a través d'un marc teòric centrat en les característiques del doblatge, una descripció general del procés i els criteris lingüístics que s'apliquen; veurem les característiques principals del llenguatge de ficció i el què el diferencia de la llengua oral real, i farem una petita comparació amb el doblatge en castellà, de manera que puguem veure d'una forma tan objectiva com sigui possible si els dos doblatges són tan diferents com sembla percebre l'opinió pública o, al contrari, són més semblants en qualitat del que es creu.

També analitzarem alguns dels treballs previs que s'hagin fet sobre el tema, tot i que, actualment, els professionals del camp acostumen a tractar més l'àmbit lingüístic del doblatge i no tant la percepció que en tenen els espectadors.

Finalment, analitzarem l'opinió de dos professionals del sector del doblatge (Anna Matamala i Javier Roldán), així com l'opinió dels parlants sobre el doblatge a través de l'anàlisi d'enquestes en línia i presencials a les portes d'un cinema, per determinar si concorda amb allò que haurem anat veient anteriorment.

2. EL DOBLATGE I L'ORALITAT PREFABRICADA

Chaume (2003: 15) descriu la *traducció audiovisual* (terme que inclou, a més a més del doblatge, altres modalitats de traducció audiovisual com la subtitulació, el còmic o l'òpera, entre d'altres) com “una modalitat de traducció que inclou els processos de transferència interlingüística i intercultural d'aquells textos que transmeten, com a mínim, informació acústica i informació visual simultàniament”.

A l'hora de parlar del doblatge en català, cal tindre en compte que es tracta d'una llengua minoritzada i que el que es pretenia era normalitzar-la amb el doblatge. Per tant, tot i que hi ha hagut molts canvis en la pròpia llengua i en els criteris de traducció, TVC sempre va optar, majoritàriament, per la correcció lingüística en lloc de la versemblança dels diàlegs. Això fa que el procés de doblatge en català sigui força estricte i poc flexible a l'hora d'acceptar formes menys normatives que serien més versemblants.

En aquest punt, parlarem dels diversos factors i professionals que intervenen durant el procés de doblatge, les diferències que hi ha entre el col·loquial oral prefabricat i l'espontani, quins són els criteris de traducció de doblatge TVC (entitat normalitzadora i principal font de material doblat), i, finalment, farem una petita comparació del doblatge

en català i en castellà en referència a la seva qualitat, de manera que tinguem una base per, més endavant, veure si la diferència entre el doblatge entre les dues llengües pot afavorir una percepció negativa del doblatge en català.

2.1. Procés del doblatge en català

Hi ha diferents factors que influeixen en el procés de doblatge i el seu resultat final que arriba al públic: els criteris a l'hora de traduir (principalment, els de TVC), els estudis de doblatge, el traductor, el lingüista o corrector, el director de doblatge i, fins i tot, els actors de doblatge (Paloma, 2009). També cal afegir la productora del producte original, la qual, segons Comes (2007), a vegades també pren decisions en la traducció.

Comes (2007), descriu la cadena de treball del doblatge en català i explica que el traductor és el primer que treballa en el guió original, sempre amb un suport visual a més a més del “paper” (actualment, les TIC són l'eina preferent i, per tant, es reben els fitxers en línia, evitant el desplaçament del professional, però també té menys contacte amb la resta de la cadena). El traductor també pot fer el paper d'ajustador i corrector, però mai els tres a la vegada, de manera que hi haurà un mínim de dos professionals (un que farà dues tasques i l'altra, la que queda), de manera que hi haurà un segon criteri lingüístic per assegurar-ne una millor qualitat. L'ajustador, tal i com indica el nom, és l'encarregat d'ajustar “el text de la traducció per tal que coincideixi amb el moviment dels llavis dels actors originals, tenint-ne sempre en compte el ritme, la llargada i la gestualitat” (Comes, 2007: 46). Un cop fet això, s'envia a l'estudi per pautar, cosa que consisteix a dividir els diàlegs en un nombre determinat de línies –*takes*– per poder, més tard, organitzar els actors de doblatge segons els segments en què apareguin.

Llavors apareix la “figura del lingüista”, o corrector, que es va introduir primerament a Catalunya i és una peça clau de la normalització. “[N]o només actua com a corrector del text, sinó que unifica els criteris generals del doblatge en català, vetlla per l'estil i el to de la traducció siguin els més adequats”, i “assessora i supervisa els actors durant tot el procés de doblatge” (Comes, 2007: 46). Normalment, en les sèries, es manté el mateix lingüista, ja que la seva llargada obliga que hi hagi més d'un traductor i el lingüista evita que hi hagi inconsistències durant el temps que s'emeti.

Del lingüista, passarà a mans del director del doblatge, el qual explica “quin paper han d’interpretar i quines són les característiques dels seus personatges” als actors que, en haver de gravar per fragments, se’ls fa difícil saber tota la història i actuar en conseqüència. Això afegeix credibilitat a l’actuació que facin. A més a més, els actors han de tenir un bon nivell de català, per això, es fan proves de veu per les productores de pel·lícules per al cinema, el director de doblatge fa una proposta de quatre o cinc dobladors i la productora fa una tria en base a “criteris artístics més que no pas en competència lingüística” (Comes, 2007: 46-47), ja que les productores solen desconèixer la llengua. Per tant, també són les productores les que, a vegades, imposen decisions lingüístiques que poden allunyar el doblatge de la credibilitat.

Comes (2007: 48-49) explica casos en què no s’han traduït noms de personatges que fan perdre el significat a l’espectador i certes bromes que hi feien referència per una imposició econòmica, ja que la sèrie o pel·lícula, sobretot en les produccions infantils, anirà seguida de la venda de productes, o es canvia la traducció de manera que la paraula en la llengua d’arribada no és malsonant en l’original. Per exemple, canviar *secs* perquè s’assembla massa a *sex* en anglès.

Per tant, veiem com el procés és més complicat i va més enllà d’una traducció i gravació del diàleg; cal la intervenció de diverses parts abans de tenir el producte final, a vegades, fins i tot, amb certes “lluïtes” entre elles quan es volen fer canvis que alterin la versemblança del producte, un dels criteris principals que es volen a l’hora de fer un doblatge, com veurem a continuació.

2.1.1. Criteris de correcció de TVC

Per a aquest treball ens centrem en el doblatge de diàlegs, per tant, es tractarà en tot moment del gènere de conversa de ficció. Segons el portal lingüístic *ésAdir*, part del llibre d’estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), el doblatge requereix “la modalitat específica de la llengua”: ha de ser una llengua oral, estàndard i adequada.

La llengua oral dels mitjans de comunicació no és la llengua real, sinó que és un oral fingit o “oral no espontani”, ja que deixa de ser espontani en el moment en què s’ha “pensat prèviament”. A això, cal afegir el fet que es tracta d’un discurs originalment no

pensat en català, per tant, es troben unes convencions i referents diferents a la llengua meta que cal tenir en compte durant la traducció.

Defensa l'ús d'una llengua estàndard en el doblatge perquè requereix la “comprensió immediata que imposa la recepció instantània per part de l'espectador” i, per tant, “exigeix estructures sintàctiques poc complexes, un lèxic corrent i una pronunciació clara, característiques que no corresponen pas a l'oral espontani” i que “el doblatge s'ha de moure dins la varietat estàndard”, sense “recollir dialectalismes, cultismes ni anacronismes que obliguin l'espectador a consultar diccionaris” perquè dificultarien la recepció audiovisual.

I descriu la llengua adequada com aquella que s'adapta a les situacions comunicatives i adequa els registres dels personatges i els narradors. Sempre mantenint la correcció normativa; “Es tracta d'entendre només que els criteris de correcció són diferents segons si es treballa amb textos escrits o amb textos orals destinats a un mitjà de comunicació de masses”.

Un cop tenim clara la modalitat que s'hi utilitza, ens podem centrar en les especificitats de l'oral en la ficció. Com hem vist abans, es tracta d'un oral no espontani que el diferencia de l'espontaneïtat que trobaríem en l'oral real, però que ha de recollir les característiques principals del col·loquial oral, encara que sempre seran controlades i, per raons de temps i facilitat d'enteniment, hi haurà menys digressions i redundàncies en el text doblat, així com estructures sintàctiques més simples, evitant les subordinades i amb més juxtaposicions.

A vegades, fins i tot, s'arriben a fer oracions amb estructures no gramaticals per destacar allò que es vol remarcar i, per l'abundància d'informació contextual (com són les imatges i el context on es troben els personatges), hi haurà més el·lipsis i formes referencials de les que hi hauria en un text real, així com estructures conversacionals estereotipades presents en totes les llengües, com ara, de petició (*Que li faria res...?*) o d'afirmació (*Ja t'ho pots ben creure que...!*), entre d'altres, i procediments expressius propis de la ficció, com ara, reduccions com *per'quí* o *aneu's-en* per a una pronunciació més relaxada.

Com ja hem dit, la versemblança és un dels punts clau a l'hora de doblar, per això cal tenir molt en compte la imatge, tant pel que fa al personatge que parla com a la informació contextual que l'envolta, ja que la veu s'ha de correspondre amb allò que es veu. Per tant, cal respectar la durada del text original, el moviment dels llavis i que sigui fluid. Normalment sol escurçar-se el text, la qual cosa pot fer perdre informació, per això s'opta per seleccionar el més important o la informació es comprimeix amb l'ús de genèrics, com, per exemple, si una paraula en la llengua original significa *sopa de pèsols i ceba*, per raons de durada, es tradueixi per *sopa*.

L'ésAdir apunta que “[u]na bona traducció seria aquella que fes l'efecte d'haver estat concebuda en català. Això no s'aconsegueix traduint literalment cada paraula sinó copsant el sentit de cada frase de la llengua original”. Per tant, la traducció del text original no pot ser literal, ha de ser creïble. Per això s'ha d'adaptar al moviment dels llavis, a la durada del discurs de l'original i al context visual que envolta els personatges, per tal de que sigui versemblant de cara a l'audiència.

La CCMA defensa que, a part de creïble, també cal que sigui el més entenedor possible, per això no s'utilitzen argots molt concrets (es fan servir aquelles formes més genèriques dels argots que tinguin una “vida” més llarga, de manera que el doblatge segueixi sent rellevant durant més temps) o ni tantes variants com en realitat existeixen. Segons la Corporació, utilitzant el català més estàndard, s'aconsegueix un doblatge més entenedor que pot arribar a més gent, i la traducció pot captar el registre del personatge d'altres maneres. Però, segons Santamaria (1997: 89-90), això també fa que es perdi el bagatge de certs personatges que, en l'original, era part d'ells, com són, per exemple, les connotacions socials.

En els casos en què l'original utilitzi diferents parles dialectals, pel fet que els dialectes catalans no tenen les mateixes connotacions que les d'altres llengües, segons l'ésAdir, “[n]o es poden traduir buscant equivalents entre els diversos dialectes catalans perquè no tenen les connotacions sociolingüístiques dels d'aquells països”, per tant, si “les diferències fossin significatives, és millor inventar una parla diferenciada exclusivament per mitjà de trets lèxics senzills de captar i que no es puguin atribuir a cap zona concreta del territori català”.

En resum, i de forma general, els criteris de traducció pel doblatge de la CCMA detallen què s'ha de mantenir el missatge en la mesura del possible, s'ha de respectar la durada d'aquest, i s'utilitzaran les formes de la llengua més entenedores (l'estàndard), sempre mantenint la versemblança del text i, si és possible, captar el registre del personatge amb altres recursos.

2.2. Diglòssia entre l'oralitat prefabricada i l'oral col·loquial real

Una de les primeres preguntes que ens plantegem és si el doblatge utilitza el mateix oral col·loquial que s'utilitza a la realitat. Tot i que la seva intenció és crear un diàleg versemblant i creïble, no es tracta del col·loquial real, és a dir, l'oral col·loquial espontani, sinó fingit. En paraules de Matamala (2008: 141), “les sèries de televisió solen voler reproduir la parla espontània en registres generalment col·loquials, però el que ofereixen és una aproximació més o menys versemblant”. En el punt anterior, hem pogut observar alguns dels trets que la CCMA considera que s'han de reproduir en el doblatge, però no es centren en la diglòssia entre l'oral fingit i l'espontani que Chaume (2003) recull llistant les diferències que té amb el col·loquial fingit amb l'espontani, així com en l'article d'Anna Matamala (2008), mitjançant un recull de diverses fonts i un corpus propi de sèries de televisió de producció pròpia i d'alienes. Per aquest treball ens centrarem en aquelles característiques de les alienes, ja que són les doblades i, en alguns casos, difereixen de les de producció pròpia.

Tot i que el llenguatge oral del doblatge intenti ser versemblant, hi ha característiques de l'oral col·loquial espontani que cansarien l'espectador i que les consideraria poc creïbles; ens referim a les dubitacions i pauses, entre d'altres característiques, que dificultarien l'enteniment del diàleg i desviarien l'atenció de la informació rellevant per al desenvolupament de la trama. A continuació veurem algunes de les característiques que serien pròpies de l'oral espontani que s'eviten en el fingit, en els diferents nivells de la llengua, recollides per Chaume (2003).

A nivell prosòdic, s'evita:

- la reducció i la supressió consonàntica;
- la caiguda de la *d* intervocàlica;
- la caiguda de les vocals àtones (*prò* en lloc de *però*);

- la metàtesis (canvi d'un o més sons en una paraula);
- afegir vocals de suport inicials o epentètiques;
- elisió en enllaços interoracionals;
- assimilacions i dissimilacions;
- accentuar l'entonació i les ambigüitats prosòdiques;
- cacofonies.

(Chaume, 2003).

A Segarra (2009: 102) es verifica això, amb pronúncies admissibles anecdòtiques en les sèries de producció aliena (SPA), sobretot pel fet de que es tracta de locutors professionals i experimentats que utilitzen una pronúncia més formal que en d'altres àmbits (com serien les sèries de producció pròpia [SPP] o els *magazins*).

Tant al nivell morfològic com al sintàctic, és on es denota més la tendència estricta per ajustar-se a les normatives lingüístiques.

A **nivell morfològic** s'evita:

- la creació de singulars o plurals analògics;
- la creació de masculins o femenins analògics;
- les flexions verbals incorrectes per analogia;
- les concordances agramaticals.

(Chaume, 2003: 217).

Tot i que també és on trobem moltes coincidències amb l'oral real (que es llisten al llibre d'estil de TVC i que veurem més endavant), a **nivell sintàctic**, com passa amb la resta de nivells, s'evita l'ús de les característiques següents pròpies de l'oral col·loquial espontani:

- evitar la segmentació de l'enunciat en successius fragments;
- evitar la supressió de preposició (per exemple, *t'acompanye [] el sentiment*);
- evitar la supressió de connectors i marcadors discursius;
- evitar les ampliacions i reduccions expressives del nucli de comunicació;
- evitar els incompliments de les restriccions gramaticals o semàntiques (en general no hi ha construccions agramaticals [Paloma, 2009: 70]);

- evitar les vacil·lacions i titubejos;
- evitar les insercions de parèntesis associatius o interferències momentànies sense connexió gramatical (opinió personal, explicació afegida, etc.) (Chaume, 2003: 218).

En aquest nivell també trobem parts on el llibre d'estil de TVC concorda amb el que trobaríem a l'oral espontani real (com poden ser: ús de frases curtes, juxtaposicions, díctics, el·lipsis, entre d'altres), però també avisen que certes concessions, com, per exemple, les redundàncies i digressions, dubitacions, hipèrbatons, etc., que també són pròpies d'aquest registre, no serien del "grat (suposadament) de l'espectador" (Chaume, 2003: 217).

Altres característiques que es procura incorporar a l'oral col·loquial fingit pròpies de l'oral col·loquial espontani (segons apunta Chaume [2003: 218], superiors en el doblatge a nivell sintàctic comparat amb la resta de nivells) són:

- l'ús abundant de les interjeccions (Matamala [2009] compara l'ús d'interjeccions en SPP i SPA; hi ha un ús més abundant en les SPP comparat amb les SPA, però també es deu a que la realitat que representen està més aïllada de la realitat catalana que es veu a les SPP);
- la topicalització dels elements més rellevants informativament o expressivament;
- l'ús de més o menys elements juxtaposats, coordinats i subordinats (sobretot per afegir dramatisme [Paloma, 2009: 70]);
- l'ús de l'èmfasi d'una part de l'enunciat;
- la introducció de concordances improvisades (només les sancionades per l'ús);
- l'elaboració del discurs amb les expressions d'obertura i tancament pròpies del registre oral (per exemple, *escolta...*, *veritat? o no?*);
- l'ús de repeticions i addicions;
- ús de l'elisió en fragments que ho permeten. (Chaume, 2001: 84 i 2003: 218-219)

A **nivell lexicosemàntic** s'intenta evitar:

- paraules ofensives o malsonants (es substitueixen per eufemismes o disfemismes, depenent del personatge);
- tecnicismes innecessaris;
- dialectalismes i procurar respectar les convencions lèxiques de l'estàndard;
- anacronismes (que solen ser, també, dialectalismes en el col·loquial oral);
- i termes no normatius.

(Chaume, 2003: 219-220)

Chaume (2003: 219) també observa el major acostament del discurs oral col·loquial espontani amb el prefabricat a nivell lèxic, sent el nivell “que pren tots els trets que li conferiran el to versemblant amb el qual el text establirà la seua relació amb l'espectador”, afegint que “[e]ntre la professió, per exemple, circula la norma d'utilitzar anacronismes lèxics en les traduccions d'obres clàssiques”, però no d'introduir “trets diacrònics propis dels altres nivells” de manera que no es dificulti la comprensió. Matamala (2008: 154) també observa les mostres de vaguetat i l'ús freqüent de termes generals (substantius com *cosa* o *problema*, adjectius com *bo* o *important* i verbs com *fer* o *fotre*), propis del col·loquial espontani, i l'ús de l'adverbi *molt* i cap del mateix valor acabant en *-ment* (com *extremadament*) en el doblatge. En general, hi ha poca variació lèxica

A això cal afegir, seguint amb Chaume (2003: 220), les zones següents d'intersecció entre els dos registres (real i fingit):

- facilitar la creació lèxica espontània;
- fer ús de la intertextualitat (refranys, dites, lletres de cançons, o eslògans publicitaris);
- fer ús, com hem esmentat anteriorment, de termes genèrics i comodins, d'ampli abast semàntic;
- facilitar l'entrada d'argot (hi ha certes fórmules perquè no sigui molt restringit, com, per exemple, en l'argot juvenil s'utilitzaran formes com *no*

em rallis o *liar-se* de manera que el doblatge pugui “envellir” millor i hi hagi un volum major d’espectadors que el puguin comprendre);

- utilitzar tota classe de figures estilístiques (comparacions, metàfores, dobles sentits, personificacions, etc.).

Un aspecte lèxic que és possible trobar en les sèries de producció pròpia però que és absent en el doblatge és la presència de castellanismes (no trobarem cap *bueno*, per exemple) o, en general, d’interferències d’altres llengües (Matamala, 2008: 158).

2.3. Diferències entre el doblatge en català i en castellà

Ara que hem vist què és el que conforma el doblatge en català podem comparar-ho amb allò que passa en el doblatge en castellà peninsular, els professionals que hi intervenen, quins són els orígens del doblatge en castellà i si hi ha més característiques coincidents amb el col·loquial real comparat amb el llenguatge prefabricat del doblatge en català i podem analitzar quines diferències hi ha entre el doblatge cap al català i cap al castellà.

El doblatge en castellà va començar als anys 30, quan les productores de Hollywood buscaven expandir el seu mercat a Europa i, ja que refer la pel·lícula en una altra llengua (que era la idea original) sortia massa car, es van decantar pel doblatge, que en aquell moment consistia a crear una banda de so paral·lela a la imatge, substituint el so original. Fins llavors, les pel·lícules s’havien distribuït amb subtítols, però a partir del 1932 el doblatge s’havia convertit en la norma. Durant la dictadura de Franco es va fer una llei que prohibia qualsevol pel·lícula que no hagués estat doblada al castellà d’Espanya (amb algunes excepcions), per tal de reforçar la llengua castellana i poder censurar algunes de les idees considerades immorals de les pel·lícules estrangeres.

Per tant, podem veure que els dos doblatges es van començar a produir per objectius diferents: el doblatge en castellà va començar per motius comercials (tot i que més tard es reforçés per motius ideològics) i, en canvi, en català es va fer (i se segueix fent) per tal de protegir i normalitzar una llengua minoritzada (com també ha passat amb el basc o el gallec, entre d’altres).

Com en el cas del doblatge en català, en castellà totes les parts del procés del doblatge estan entrelligades de manera que depenen unes de les altres si es vol aconseguir un bon producte final. El procés consisteix de cinc parts: traducció, adaptació o ajustament,

producció i tall, direcció i registre, i mescles (Martín, 1994: 324). Com podem veure, l'única part diferent del doblatge en català és el paper del corrector o lingüista absent en castellà. Segons Sellent (2001: 121), les condicions d'ambdós doblatges són les mateixes; en tots dos casos estan lligats a les exigències de la indústria, amb “urgència i al mateix ritme sincopat i irracional”, pautes que vénen imposades pel mateix client (TVC o les productores que contractin l'estudi de doblatge, com ja hem comentat més endavant).

Comes (2007: 49) fa una petita anàlisi del doblatge en castellà; subratlla dues de les característiques que considera més prominents: el llenguatge pla (amb expressions que no es fan servir en altres contextos) i l'entonació exclusiva d'aquest gènere. “El llenguatge en castellà no només és fictici, sovint també és inversemblant.” (Comes, 2007: 49) Per exemple, frases del tipus *No me presiones, te lo ruego* o *Lo ignoro*.

La presència d'un supervisor lingüístic, corrector o revisor, és un tema controvertit, en el doblatge en català, així com en el d'altres llengües minoritzades de l'estat espanyol (com són el gallec o el basc, per exemple). Aquestes llengües compten amb un professional que revisa l'ús adequat i la pronúncia en el doblatge amb la voluntat de normalitzar la llengua. En certa manera això impedeix certa flexibilitat de la llengua en el doblatge en català, ja que està marcat pel manual d'estil. Tot i així, segons Castro (2001: 136-137), la falta d'aquesta figura en el doblatge en castellà també el perjudica, ja que no té a ningú que faci un control de qualitat del producte. Per tant, en ambdós casos falta un terme mig que els ajudi a mantenir la qualitat i, tot i així, els doni flexibilitat a l'hora d'utilitzar certes formes.

3. ANÀLISI DELS TREBALLS SOBRE EL TEMA: LA PERCEPCIÓ DEL DOBLATGE EN CATALÀ

En aquest apartat analitzarem els diferents treballs que s'han fet al voltant del tema de la percepció de l'audiència del doblatge. En la majoria de casos en què es parla del doblatge en català, es tracta, com hem anat veient, el tema lingüístic i la versemblança, que ens servirà per determinar la naturalitat. Aquest element és molt important per determinar la bona recepció del doblatge per part de l'audiència, així com els tipus d'espectadors, ja que, depenent de les seves característiques, també canvia la forma de veure els productes audiovisuals i el seu doblatge. S'observaran els punts de vista sobre

el tema aportats pels experts, l'heterogeneïtat dels espectadors, així com els estudis de la percepció, que fins ara només s'han fet del doblatge en italià, i els diversos factors que perjudiquen la versemblança del diàleg doblat.

Tot i que, com hem vist en l'apartat 2.c, el doblatge en castellà no és perfecte i es cometen alguns dels mateixos errors que el doblatge català, Comes (2007: 50) destaca que “encara hi ha força gent que tendeix a comparar les versions catalanes amb les castellanes” i considera “la versió castellana com la quasi-original”. Tot i així, tant Comes (2007) com Matamala (veure anàlisi de l'entrevista), assenyalen que passa justament el contrari en sèries animades (especialment d'animació japonesa, també conegut com a *anime*) que s'han doblat al català abans que en castellà. En són exemple *Bola de drac* o *Shin Chan* (Comes, 2007: 50). Considera que aquest públic és fidel al doblatge en castellà perquè “ha assimilat i considera normals aquestes transgressions lingüístiques”, mentre que el llenguatge del doblatge en català és més artificios. Des del punt de vista de l'espectador, s'ha “sacrificat” la naturalitat i la sincronia a favor de la normalització lingüística del doblatge en català i, per tant, s'ha distanciat de la forma més adequada per la gran pantalla que ofereix el doblatge en castellà.

Actualment, no s'ha posat massa atenció per part del món acadèmic en la percepció del doblatge en català (o, en general, de cap doblatge) per part dels parlants², però trobem alguns articles que ens ajuden a omplir aquest buit pel que fa a la percepció amb el cas del doblatge en italià. Hem de tindre en compte que es tracta d'un context diferent al del català, ja que només conviuen amb un doblatge, podríem dir, monolingüe. Tot i així, veiem diversos resultats que corresponen amb les, ja anomenades anteriorment, diferències entre els espectadors, sobretot en relació al seu coneixement de la llengua original i referències culturals (en concret, el de països anglosaxons), així com la seva relació amb el doblatge des de l'àmbit professional.

3.1. Els diferents tipus d'espectador

En primer lloc, cal parlar dels diferents tipus d'espectadors; l'espectador és capaç de percebre en diferents graus la presència o absència de l'ajust de la veu amb la imatge i,

² Sí que hi ha comentaris i articles de professionals que toquen el tema, però no hi ha una recerca específica.

en el doblatge, pot ser capaç de percebre si la traducció és compatible amb el que es veu a la pantalla (Mayoral, 2001: 37). Com amb qualsevol altre producte, té uns consumidors específics que el consumeixen i, entre d'altres factors, depenent del gènere de la pel·lícula o sèrie ens trobarem que atreuen a un tipus de públic diferent i, per tant, que tenen exigències diferents. Citant Mayoral (2001: 37), “[d]iferentes tipos de espectadores tienen diferentes sensibilidades ante esta cuestión, dependiendo de su edad (los niños muestran atención sintética), su sexo (atención sintética para las mujeres o analítica para los hombres), su profesión (las profesiones en las que escuchar lo que dicen otras personas es importante, como vendedores, profesores, etc., muestran mayor sensibilidad hacia la falta de sincronismo), su educación, su familiaridad con la lengua extranjera, etc.”. També pot dependre del mitjà preferent de consum; el tipus d'espectador que consumeix cinema acostuma a tenir “una capacidad de apreciar el asincronismo visual, con una capacidad de lectura y con una familiaridad con la cultura y la lengua extranjeras” que no tenen, per contra, els espectadors de televisió (Mayoral (2001: 38).

Segons les dades de dos articles sobre la percepció del doblatge (Antonini i Chiaro [2007] i de Bucaria i Chiaro [2009]), els factors sociodemogràfics que marquen més la percepció del receptor són l'edat i nivell educatiu, el coneixement de la llengua original i la professió. Els resultats de Bucaria i Chiaro (2009)³ mostren que els receptors de més de 50 anys, així com els d'educació més alta, tendeixen a trobar el doblatge més impropí. La diferència entre la gent gran i els més joves, segons Bucaria i Chiaro, és l'exposició a l'internacionalització d'aquests últims; és a dir, la joventut ha estat més exposada al context globalitzat (música, eslògans, etc.) i, en general, saben, com a mínim, una llengua estrangera (majoritàriament l'anglès) que significa més contacte amb formes lingüístiques d'altres llengües. Però, els més joves i/o amb més coneixement de la cultura anglosaxona, eren capaços de detectar aquelles ocurrencies que no passen en l'italià natural (*amico* per el *guy* de l'anglès, o *dear mother in law*, entre d'altres).

³ Se'ls mostrava als subjectes fragments de sèries doblades (amb algunes formes impròpies de l'italià natural) i havien de marcar amb una escala numèrica si creien que es tractava d'una ocurrencia més o menys possible en l'italià natural.

I hi ha indicis que això també passa aquí, ja que, segons Santamaria (2010: 80), “Frases com “fer uns ulls com unes taronges” tenia fins fa pocs anys un significat molt diferent del de l’expressió “un pam de boca” [...], tot i que ara veiem molta gent, sobretot joves, que obren la boca de manera exagerada per mostrar sorpresa, tal com és habitual en anglès de l’Amèrica del Nord, gest que s’ha transmès per mitjà dels *media*”.

Podríem pensar, llavors, que els espectadors catalans són capaços de determinar que hi ha fórmules en el doblatge que no passen al català ni al castellà espontani real, però, tot i així, els doblatges en català segueixen tenint més detractors que els doblatges en castellà, que també fa ús de formes inadequades o poc gramaticals (i, segons alguns experts, fins i tot n’hi ha més). També hi ha hagut el factor del costum, com en cas dels joves italians, els quals han “acceptat” algunes formes en el context del doblatge en castellà, però no ha passat el mateix amb el doblatge en català perquè és menys present. I, tot i així, segons Sellent (2001: 120), els consumidors de productes doblats no busquen la qualitat estilística o lingüística, sinó que solen jutjar a partir d’un aspecte més tècnic: la sincronització del text amb la imatge.

3.2. Aspectes culturals

El doblatge tradueix els diàlegs, però l’espectador segueix rebent informació en altres llengües o d’altres cultures, tot i que a vegades també es tradueixen, a través de les imatges i els textos que apareixen a la pantalla, així com, en alguns casos, a través de la música o el so de fons. (Mayoral, 2001: 39) A més a més, no totes les llengües són “compatibles”: hi ha llengües que si no comparteixen certes característiques lingüístiques (accents tòncics, per exemple) tindran més problemes a l’hora de sincronitzar la veu amb la imatge, o si el llenguatge corporal i no verbal són significativament diferents entre la llengua original i la llengua d’arribada (Kilborn, 1993: 645).

En l’estudi de Bucaria i Chiaro (2009) es van trobar que aquells que havien estat als EUA entenien la majoria de referències visuals (per exemple, quan s’ensenyen parts de la ciutat) i reconeixien les ciutats on passava l’acció. De manera que, com hem vist anteriorment, aquells que tenen menys coneixement de la cultura i/o de la llengua perden part de la informació que es dona amb el context. Altres factors culturals que van veure que perdien significat, depenent del coneixement de l’espectador, són els gestos

(ensenyaven una escena en la qual un personatge posava el dit índex i el polze en forma de L sobre el front, que significa *perdedor* [*loser*]), les cançons i l'humor verbal.

Si ens centrem en la versemblança del doblatge, un dels temes més tractats pels professionals és la traducció de l'humor i les restriccions en l'ús de diversos registres i dialectes que, com hem vist anteriorment, poden perjudicar la representació del personatge. En molts casos l'humor va lligat amb el context de l'escena, la cultura dels parlants i/o la pròpia llengua com passa, per exemple, amb els jocs de paraules. L'humor és, d'acord amb la majoria d'autors, un dels aspectes de la llengua més difícils de traduir i dependrà de l'experiència, els recursos i el temps del que disposi el traductor. En moltes ocasions es fa referència a fets o personatges molt arrelats o característics de la cultura de la llengua original. Per exemple, Zabalbeascoa (1996: 238) tracta algunes de les referències de política britànica a la sèrie *Yes, Minister* que es van intentar traduir al català, però, ja sigui per la inexperiència del traductor, la falta de temps, el llibre d'estil, no s'arriba a transmetre l'humor de l'original.

Anteriorment ja hem vist com el manual d'estil que s'utilitza per al doblatge en català no contempla diferents registres i ens trobem personatges de diversos àmbits de la societat que parlen igual. La idea principal és que sigui entenedor, segons TVC, però això produeix que es perdin les característiques del personatge.

En els estudis abans esmentats del doblatge en italià, un dels vídeos que mostraven era de l'Ewan McGregor fent de bandit escocès i de classe treballadora, clarament representat en l'original (però no en el vídeo doblat a l'italià que els mostraven). Quan van preguntar els subjectes italians de quina classe social creien que era el personatge, deien de classe mitja. Si això passa amb els espectadors italians, seria més que probable que també passés amb el doblatge en català, el qual és encara més estricte amb els registres lingüístics.

3.3. La versemblança i la naturalitat

3.3.1. Subordinació al doblatge en castellà i a l'original

En el punt dos hem vist que hi ha diversos factors que poden afectar la versemblança durant el procés de doblatge. En primer lloc, tenim l'ajustament de la veu amb la imatge, en segon lloc trobaríem el context i, en el cas català, el tema de l'adequació

lingüística. Tot i que en els darrers anys Televisió de Catalunya ha inclòs com a fórmules admissibles solucions que fins ara s'havien considerat no recomanables, però sembla que la percepció de la llengua per part de l'audiència no ha millorat. (Santamaria, 2010: 82)

En el punt anterior hem vist que una de les principals diferències entre el doblatge en català i en castellà és la voluntat de normalització en el primer i, a conseqüència d'això, la presència del corrector i/o lingüista durant el procés. Sellent (2001: 121) reflexiona sobre com això pot suposar “que aquests mecanismes [garanteixin] una qualitat textual superior en els doblatges, però, [que] en realitat, l'únic que garanteixen és un control de les desviacions dels textos respecte de la normativa” i no ajuden a mantenir la “naturalitat, la versemblança” ni “la creativitat dels diàlegs”, sinó que, a més a més, acostumen a ser un obstacle addicional.

Per exemple, en l'argot dels adolescents trobem molts castellanismes (en el cas de l'àrea metropolitana de Barcelona, ja que canvia també segons la zona geogràfica) que, si es volgués ser realista, s'haurien de traslladar al doblatge, però contrarestarà la normalització que s'està intentant dur a terme. Santamaria (2010: 88) proposa que s'han de “buscar formes mediàtiques que permetin algunes llicències quan es tracti de recrear la varietat dels adolescents metropolitans, però aquesta transgressió no ens assegura que se suavitzin les crítiques que rep el col·loquial mediatitzat en català”, ja que sembla que s'ha establert una creença popular accentuada a causa de les crítiques cap al doblatge, pel que sembla, “acceptades per la majoria sense qüestionar-ne l'origen”.

Cal esmentar que, en diversos dels articles, així com en respostes de les enquestes fetes per a aquest treball, una de les queixes més recurrents envers al doblatge en català, a part de la “correcció”, és la manca de diversitat de dobladors; que sempre hi ha les mateixes veus. Tant Paloma (1999: 77-78) com Comes (2007: 51) esmenten aquesta queixa per part dels espectadors, però reivindiquen la qualitat del doblatge. La falta de dobladors o de diversitat de veus pot ser que tregui els espectadors de la pel·lícula o sèrie, però ja és més aviat un tema de finançament.

3.3.2. *Prestigi del sector: crítica del doblatge*

Un altre dels temes que tracten els professionals del sector és el prestigi, o, en aquest cas, el desprestigi que pateix la professió i que va lligada a l'opinió de les "autoritats" de la indústria cinematogràfica i dels mitjans audiovisuals. Segons Sellent (2001: 119), el doblatge, "ja no com a modalitat de traducció sinó com a procediment en si mateix, té una reputació social bastant dubtosa", i, afegeix, "[c]ada vegada hi ha més intel·lectuals, cineastes, cinèfils i crítics cinematogràfics que posen en qüestió la legitimitat del doblatge o el condemnen sense pal·liatius, alhora que reivindiquen la subtitulació com a recurs molt més respectuós amb la integritat de l'original." Sellent creu que aquesta opinió afecta la qualitat del producte, ja que, en no valorar l'activitat (el procés de traducció i doblatge), es posa en qüestió la seva existència.

Es distingeixen dues posicions davant del doblatge: els hostils i els indiferents (aquells que consumeixen productes doblats perquè hi estan acostumats o no tenen cap altra alternativa), creant així un "cercle viciós: la indústria, davant d'aquesta absència d'un control de qualitat extern, segueix la llei del mínim esforç i acostuma a tenir un sostre qualitatiu bastant baix" (Sellent, 2001: 120).

Una de les crítiques més freqüents és la pèrdua del missatge original en el doblatge i de part de l'actuació dels actors i, com ja hem dit, es reivindica la subtitulació. Però, seguint amb Mayoral (2001: 40), "el espectador que comprende la lengua de los diálogos originales y la lengua de los subtítulos está constante e inevitablemente comprando ambas versiones. Y, esta comparación, la hace siguiendo sus propios criterios sobre lo que es o deja de ser una traducción acertada" i, per a aquests espectadors, una traducció adequada és la traducció més literal de l'original, és a dir, "la que traduce ítegramente, sin añadir ni quitar nada, la que ofrece los significados en el mismo orden que el original y la que rinde los significados más habituales de las palabras según los diccionarios" (Mayoral, 2001: 39) i que, com hem vist, justament és això el que intenten evitar els professionals.

D'altra banda, Castro (2001: 139) explica com els seus alumnes, que estudien per treballar en aquest sector, reconeixen haver vist mals doblatges i de poca qualitat, però només es queixen davant dels seus iguals en lloc de portar les seves queixes davant dels responsables. Si no es posa veu al problema davant de les "autoritats" adequades, mai

deixarà de fer-se una mala feina i la qualitat del doblatge no pujarà, ni tampoc el seu prestigi.

4. ANÀLISI DE LES ENTREVISTES A ANNA MATAMALA I JAVIER ROLDÁN

En aquest apartat analitzarem els punts més interessants de les entrevistes a Anna Matamala, professional traductora de doblatge per TV3 (1996-2007), investigadora i professora de traducció audiovisual, i Javier Roldán, director i actor de doblatge. Ambdós entrevistats aporten dos punts de vista des de l'àmbit professional del doblatge: el lingüístic i d'investigació, i el dels actors.

Segons Matamala, la percepció del doblatge en català és negativa, probablement, per una qüestió d'hàbits, ja que, així com la majoria creuen que el doblatge en català és menys natural que el castellà, hi ha l'opinió popular que el doblatge dels productes japonesos d'animació és molt millor en català. Aquest hàbit es deuen, en part, a la falta d'exposició del doblatge en català en cinemes, mentre que l'oferta en castellà és quasi universal en el territori català, per poder veure una pel·lícula doblada en català cal buscar expressament el local on ho proporcionin.

Roldán, d'altra banda, creu que el doblatge en català té una percepció negativa per part dels parlants a causa de les restriccions lingüístiques que l'allunyen més del col·loquial real, ja que els catalanoparlants utilitzen barbarismes i tenen interferències del castellà. Tot i així, Matamala creu que el col·loquial fingit, com hem vist anteriorment, no s'hauria d'assemblar al col·loquial, sinó que es tracta d'una imitació que s'hi acosta, així com les pel·lícules imiten la realitat però no en són una còpia. A més a més, el traductor es pot trobar amb certes limitacions a l'hora d'adaptar el diàleg al català col·loquial si la traducció ha de ser massa dialectal i el producte és per un públic general que podria no entendre-ho, llavors, sí que s'utilitzaran formes més formals, però, actualment, el col·loquial fingit s'hi acosta més amb la inclusió d'algunes formes sintàctiques i morfològiques pròpies del col·loquial real.

Matamala argumenta que la percepció del doblatge en català com a menys natural comparat amb la percepció del doblatge en castellà són preconcepcions i prejudicis lingüístics. En els últims anys, els criteris lingüístics de TV3 han anat més enllà d'allò

pròpiament normatiu; creu que, proporcionalment, fins i tot, va més enllà que el doblatge en castellà. Posa com a exemple com en el doblatge en castellà gairebé no s'escolta cap *cantao*, tot i que és un tret molt estès en el parlar col·loquial espontani, però, en canvi, en el doblatge en català sí que s'incorporen fenòmens com *els hi donaré* o *fense*. Afegeix que també s'ha produït una evolució en el model de doblatge en castellà, per exemple, ja no se sent *maldito bastardo*, i s'intenta trobar un model més natural. Tot i així, tots dos doblatges tenen restriccions lingüístiques, sobretot si es comparen amb els productes audiovisuals de producció pròpia.

En un estudi recent, Matamala *et al.* (en premsa), les autores han notat com en els últims anys, en els països en què tradicionalment hi ha hagut doblatge, les generacions més joves i amb més estudis comencen a decantar-se pels subtítols en lloc del doblatge, possiblement pel moviment de *fandub* (doblatge realitzat per aficionats de sèries, pel·lícules, etc.), però s'hauria d'estudiar més sobre el tema abans de saber el per què d'aquest canvi.

En el primer apartat hem vist com és el procés de doblatge i com els diversos professionals hi intervenen. En les entrevistes, tant Matamala com Roldán, destaquen la importància del primer pas: la traducció del text original. Matamala destaca la importància de saber adaptar l'original al català, l'èxit del qual dependrà en l'habilitat del traductor, i com ha d'estar lligat a la feina dels diversos "engranatges" que conformen el procés. A més a més, Roldán explica la facilitat que dóna a la resta de professionals que el traductor, des del principi, faci una bona feina d'adaptació del diàleg, de manera que la resta de passos s'agilitzen i és, fins i tot, més fàcil pels actors d'interpretar. Tot i així, és important el treball en equip.

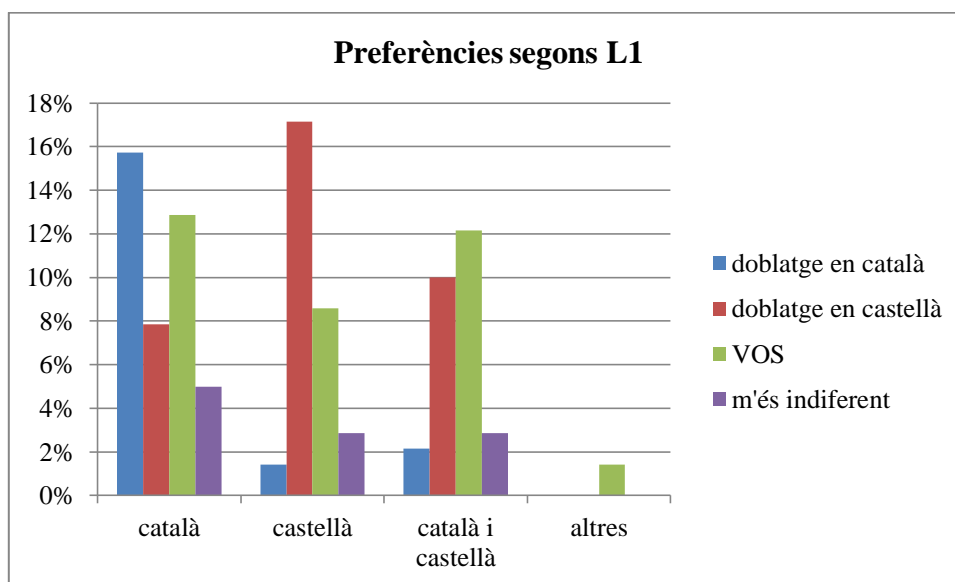
Finalment, Matamala fa una reflexió sobre la poca oferta de pel·lícules al cinema doblades en català i la dificultat per trobar els cinemes on es projecten i si, en cas de ser a l'inrevés, que el doblatge en català fos la norma, també canviaria la percepció del doblatge en català per una de més positiva per part dels espectadors.

5. ANÀLISI DE LES ENQUESTES

5.1. Enquestes en línia

Aquesta enquesta es va realitzar des del 12 de març fins el 4 de maig de 2016 a través de la plataforma Google Forms de Google i consta de 14 preguntes en total (la majoria d'elles amb resposta tancada). Hi ha un total de 140 enquestats, els quals van accedir a l'enquesta a través de l'enllaç. En l'enquesta es pregunten algunes dades personals (sexe, edat i llengua o llengües maternes) i preguntes referents a la seva percepció i opinió del doblatge.

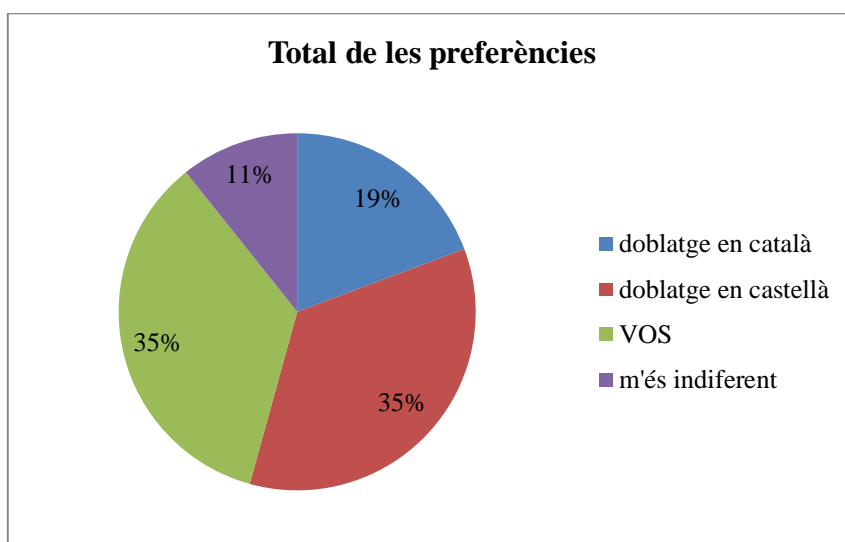
Primerament mirarem els resultats sobre les preferències a l'hora de veure una pel·lícula segons la llengua materna (L1) de l'enquestat. A la part baixa del Gràfic 1. es veuen les diferents L1 (català, castellà, català i castellà, i altres) i a la dreta es veuen els colors corresponents per cada versió dels productes audiovisuals: doblatge en català i en castellà, versió original subtitulada (VOS), i "m'és indiferent" (opció que indiquen aquells enquestats als quals no els importa en quina versió veuen el producte). Les opcions són doblatge en català, en castellà, VOS o "m'és indiferent".

GRÀFIC 1 PREFERÈNCIES DELS ENQUESTATS SEGONS LA L1.

Com es veu al gràfic anterior (gràfic 1.), els dos individus d'L1 diferents al català i al castellà (en concret es tracten de l'alemany i el filipí) prefereixen la VOS, mentre que els nadius en català i castellà tendeixen a preferir el doblatge en la seva pròpia llengua.

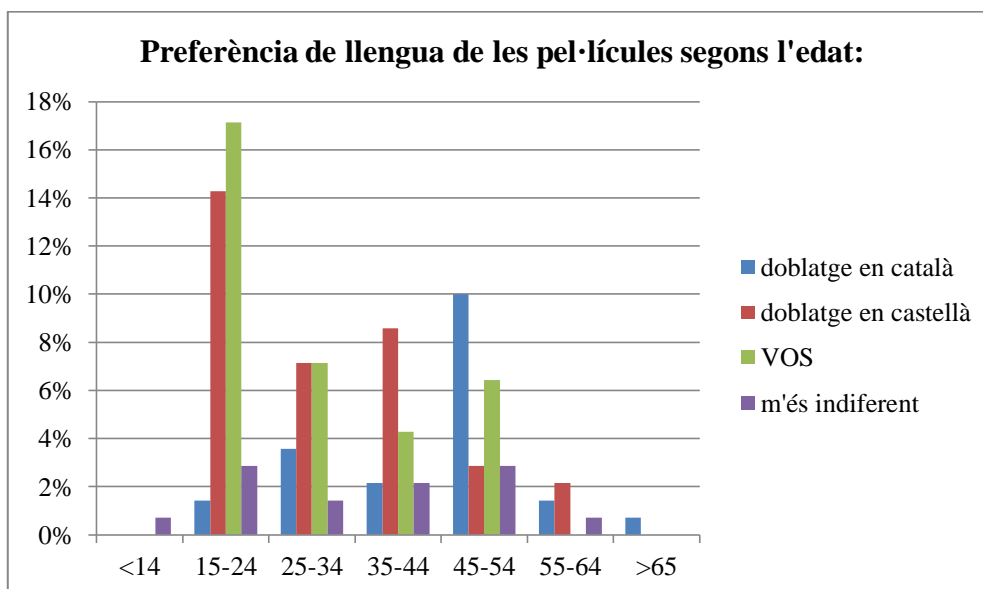
Això contrasta, en part, amb allò que hem vist anteriorment, ja que els enquestats amb L1 català semblen preferir el doblatge en català i la VOS per sobre del doblatge en castellà, tot i que per una petita diferència. Si mirem en el total dels enquestats (gràfic 2.), les opcions més populars (totes dues opcions amb un 35%) són el doblatge en castellà o la VOS.

GRÀFIC 2. PERCENTATGE DE PREFERÈNCIA DE CADA VERSIÓ.

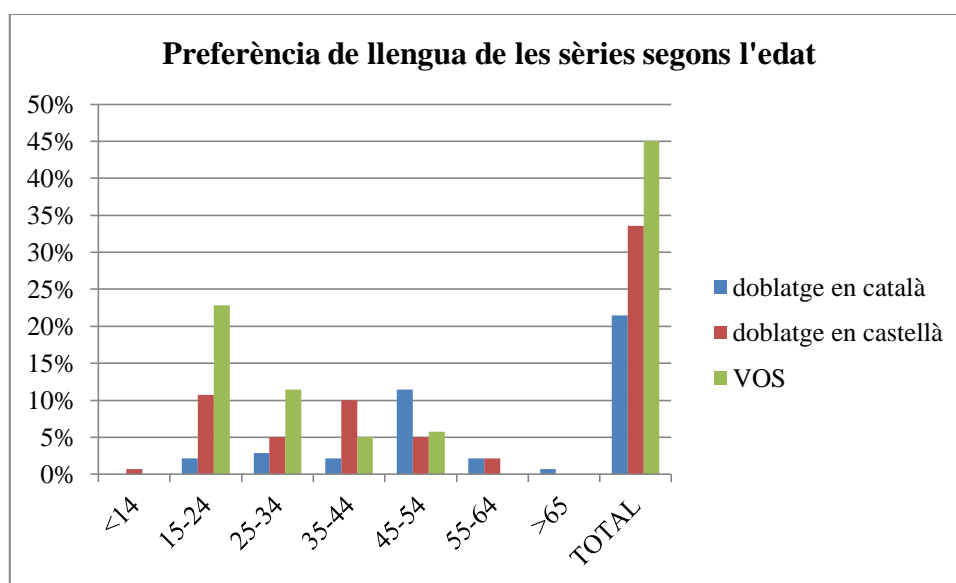
Matamala, en l'entrevista, comentava que les generacions més joves i formades començaven a tenir preferència pels productes audiovisuals subtitulats, la qual cosa es confirma en veure els resultats de preferència segons l'edat (Gràfic 3). L'enquestat més jove té 12 anys i el més gran, 60. I en referència al doblatge (gràfic 3.), la majoria sembla decantar-se pel doblatge en castellà, tot i que a la franja dels 45 als 54 veiem un pic del doblatge en català com a preferent a l'hora de veure productes audiovisuals. El percentatge d'indiferents es manté força estable en totes les franges d'edat.

Cal destacar que a les franges de 15 a 24 anys (el 36% dels total d'enquestats) la preferència majoritària és de VOS i de doblatge en castellà, mentre que la VOS va disminuint en els enquestats més grans, amb excepció de la franja dels 45 als 54, i desapareix a partir dels 55.

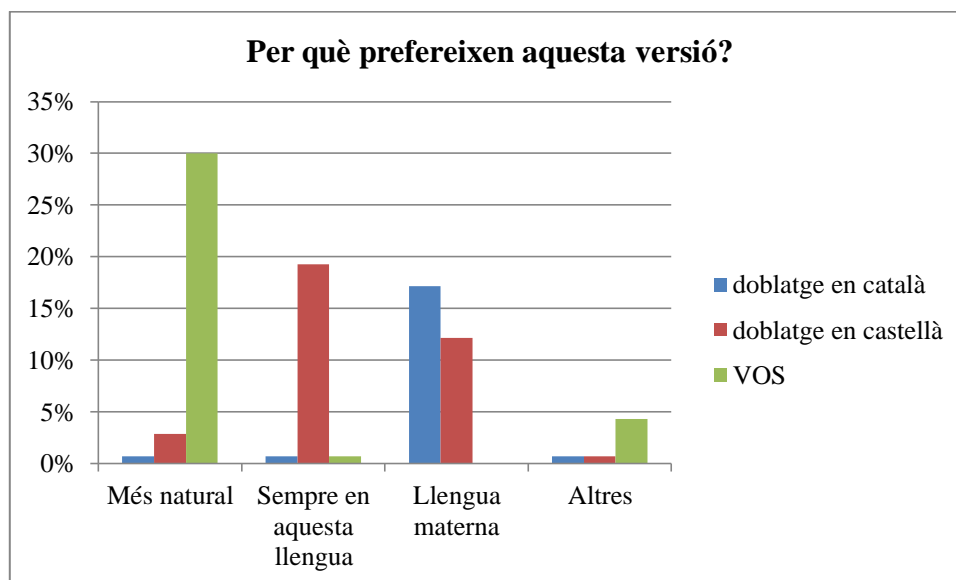
GRÀFIC 3. PREFERÈNCIES DELS ENQUESTATS SEGONS L'EDAT. ES DIVIDEIXEN, A SOTA, EN FRANGES DE 10 ANYS.

Aquesta preferència pel VOS augmenta a l'hora de veure sèries de televisió, com es veu en el Gràfic 4, a continuació.

GRÀFIC 4. PREFERÈNCIES DELS ENQUESTATS, SEGONS L'EDAT, EN LES SÈRIES DE TELEVISIÓ.

Si mirem la columna dels totals en les preferències de les sèries de les enquestes (a la dreta del Gràfic 4.), el 45% dels enquestats prefereixen les sèries en VOS, mentre que només el 21% les prefereix en català (un 2% més que en les pel·lícules). De nou, la franja dels 15 als 34 anys semblen decantar-se per la VOS, mentre que dels 34 als 44 prefereixen les sèries doblades en castellà, i a partir dels 45 anys el doblatge en català sembla més popular.

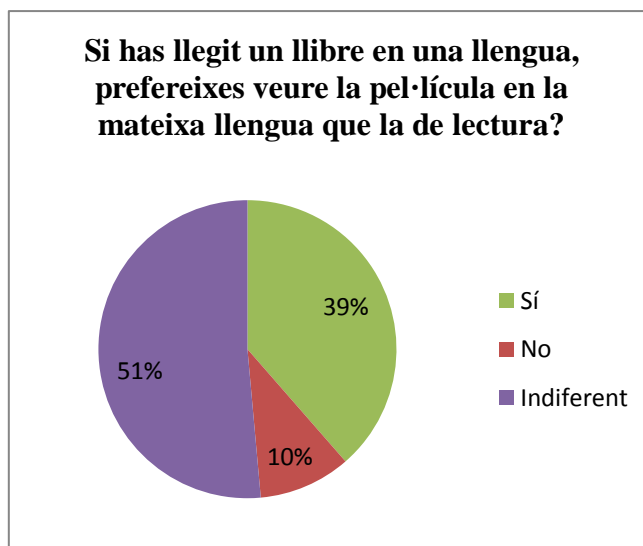
GRÀFIC 5. RAONS DONADES PELS ENQUESTATS SOBRE LA SEVA PREFERÈNCIA.

Al gràfic anterior (gràfic 5.), veiem les raons per les quals els enquestats prefereixen una o altra versió. El gràfic es divideix entre les raons que podien escollir (“sona més natural”, “sempre les he vist en aquesta llengua”, “perquè és la meua llengua materna” o altres) i els colors representen la versió de preferència que van indicar (amb l’ excepció d’aquells que van posar que els era indiferent).

Majoritàriament, la naturalitat i la L1 de l’espectador són els factors que els fan decantar per una o altra versió. A part de ser més natural, aquells que prefereixen la VOS creuen que és important que es mantingui la llengua original i que amb el doblatge es perd bona part de l’actuació de l’actor, així com els matisos de la veu.

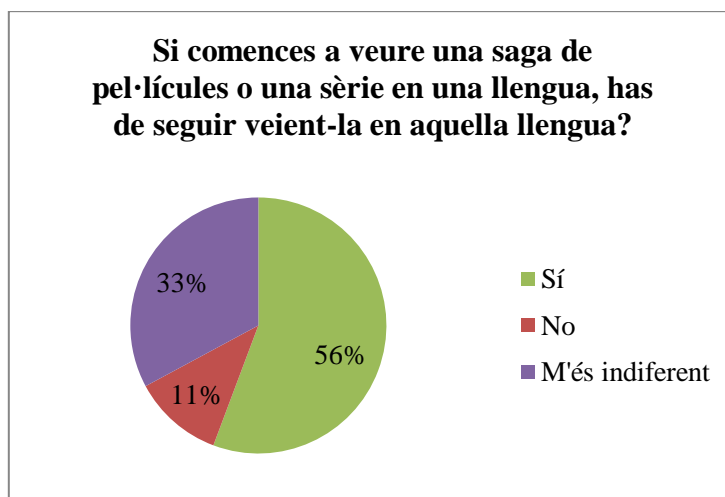
Generalment, en català, com hem comentat anteriorment, es critiquen les veus: ja sigui per la falta de varietat en els actors, com perquè “són massa suaus” o d’actors coneguts. En concret, una de les enquestades que prefereix el doblatge en castellà argumenta que “Me gustan las voces dobladas, por calidad vocal, por la elección de color de voz según el personaje, y sobre todo por acústica”, tot i que, com ja hem vist, en català també es busca la veu que s’adapti millor al personatge i els actors són locutors professionals amb anys d’experiència.

Els hàbits també es traslladen en altres formats. En cas d'haver llegit un llibre en una llengua (gràfic 6.), la majoria (51%) diu que no els importaria en quina llengua veure l'adaptació cinematogràfica, tot i que un 39% sí que voldria veure-la en la mateixa llengua de lectura.

GRÀFIC 6. PREFERÈNCIA SEGONS LLENGUA DE LECTURA

En canvi, en els casos de tractar-se d'una saga de pel·lícules o de la visualització d'una sèrie (gràfic 7.), la majoria, un 56%, prefereix seguir veient-les en una mateixa llengua, seguits d'un 33% als quals els és indiferent i només un 11% que no veu necessari veure-les sempre en la mateixa llengua.

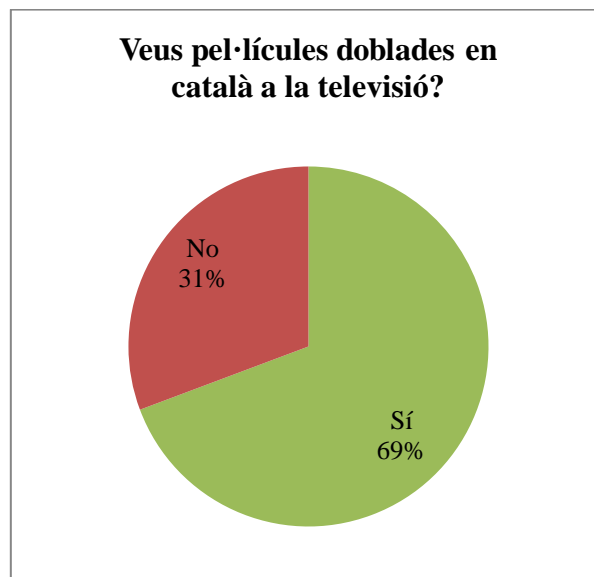
GRÀFIC 7. PREFERÈNCIA DE LLENGUA EN LA VISUALITZACIÓ DE SAGUES

Sobre si creuen que és important que els DVD incorporin el doblatge en català (gràfic 8.), una majoria important, el 71% creu que sí que s'hauria d'incloure.

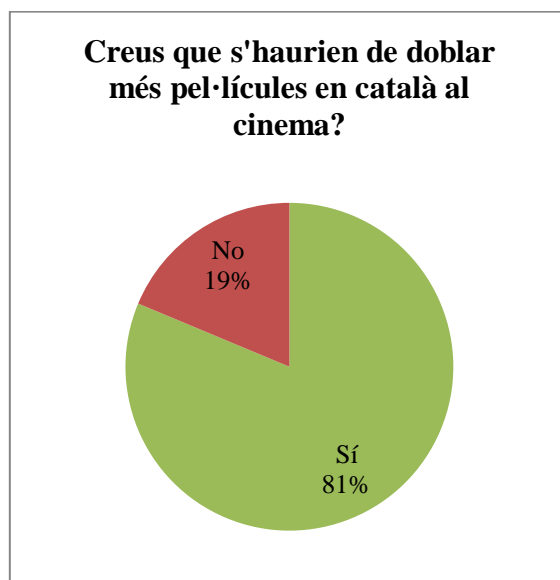

GRÀFIC 8

Pel que fa al doblatge en català a la televisió, el 69% dels enquestats afirma veure pel·lícules doblades en aquesta llengua a la televisió i el 31% que no. Per tant, més de la meitat dels enquestats està habituat a veure pel·lícules doblades al català.

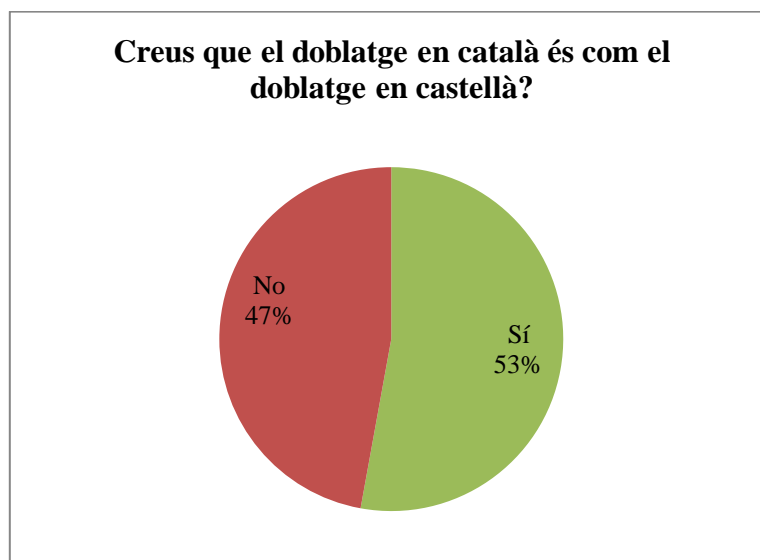
GRÀFIC 9

GRÀFIC 10.

D'altra banda, com es veu en aquest gràfic (Gràfic 10.), el 81% dels enquestats creuen que s'haurien de doblar més pel·lícules en català. Tant això com les respostes com en el cas de la pregunta del doblatge en català als DVD (gràfic 7.), la resposta majoritària contradiu els resultats que hem vist de preferència, on hem vist que la majoria dels enquestats prefereixen el doblatge en castellà o les VOS (35% en cadascuna de les opcions, com es veu al Gràfic 2). Es podria dir que els espectadors catalans són conscients de la importància política que comporta el doblatge en català i del seu paper en la normalització lingüística, però, tot i així, prefereixen no consumir-lo.

Al 19% restant que va contestar que no s'haurien de doblar més pel·lícules en català, se'ls va demanar el per què d'aquesta resposta: la majoria d'aquest grup preferiria que es promogué més les versions originals subtítulades (tres persones van especificar que, això sí, els subtítols s'haurien de fer en català), mentre que, la resta, creu que ja estan bé en castellà i que no hi ha demanda de doblatge en català, el qual és més forçat, amb poca varietat de veus de doblatge i poc natural. Una de les respostes que preferien el doblatge en castellà, després detallava que, tot i així, prefereix el doblatge dels dibuixos animats en català, el qual coincideix amb algunes de les idees dels experts que hem vist anteriorment.

GRÀFIC 11.

Finalment, se'ls va preguntar si creien que el doblatge en català és igual que el doblatge en castellà. Tenint en compte el què hem anat veiem durant el treball, s'esperava que els resultats es decantessin pel no, tot i així, un 53% opina que sí que són iguals. Les raons de per què creien que no eren iguals han estat força diverses i hi ha crítiques per ambdós parts, tant pel doblatge en català com en castellà.

La majoria dels enquestats que creuen que no són iguals valoren l'esforç en el doblatge en català tot i que, tenint en compte la poca demanda i la falta de subvencions, és de gran qualitat. Destaquen que es tracta d'un doblatge minoritari i no tant comercial. També, alguns, opinen que no disposen dels mateixos serveis que en el doblatge en castellà, tot i que, com hem vist en el procés del doblatge, ambdós compten gairebé amb els mateixos passos a l'hora d'elaborar el producte. N'hi ha que opinen que es diferencien ambdós doblatges per les cultures de cada llengua.

També cal destacar com alguns veuen la normalització del doblatge en català en les sèries d'animació com una punt positiu i que seria el costum al doblatge en aquesta llengua des d'infants el que faria canviar la percepció que se'n té.

D'altres creuen que, com hem vist en respostes anteriors, és menys natural que en castellà (destaquen, sobretot, les veus més "suaus" o que "sona fi", la correcció i el "vocabulari rebuscat" o "massa correcte") i, justament, opinen que la poca demanda (tot

i que s'hauria de veure si és a causa de la poca oferta) del doblatge en català fa que no sigui tant "bo" com el doblatge en castellà.

Tot i així, el més interessant és veure que molts dels participants de l'enquesta són conscients que aquesta percepció la tenen degut al costum. El fet de sempre haver-ho vist en una o altra llengua fa que hi estiguin més avesats i la percebin com a més natural. Per exemple, un enquestat escriu que, com que la majoria de doblatges els veiem en castellà, veure una pel·lícula en català "és diferent en quant a percepció i hàbit" i que el problema "és si aquesta percepció de 'diferent' s'interpreta com a 'pitjor', cosa que personalment no crec", i, afegeix, que "el fet de veure poques pel·lícules en català fa que fins i tot la gent tendeixi a ridiculitzar certs doblatges en català, perquè ho compara inconscientment amb els doblatges en castellà".

Ens agradaria destacar aquesta resposta que, tot i que s'aïlla de l'opinió de la majoria, és de les més elaborades: es tracta de l'opinió d'un dels enquestats amb l'alemany com a llengua materna, que explica que creu que els dos doblatges són diferents perquè "[es] tracta d'una altra llengua i naturalment d'un grup de professionals de doblatge diferent" i destaca "que les idiosincrasies [sic] del català obliguen a crear una adaptació diferent a la castellana.". Opina que el que s'hauria de fer és oferir més productes en VOS i no tant doblatge, el qual es [sic] necessari per a un públic mal acostumat a consumir productes en massa –sigui en la llengua que sigui". Opina que, si la televisió pública és el principal client que produeix el doblatge en català, es tracta d'una mala inversió dels seus impostos i, finalment, argumenta que "[e]l fet de que hi hagi menys doblatge en català es [sic] evidència de la llei de la oferta [sic] i la demanda, i no d'un perjudici en contra de la llengua o els seus parlants com una persona radicalitzada podria sospitar".

En conclusió, veiem que el doblatge en castellà és el doblatge que prefereixen la majoria dels catalanoparlants, tot i que alguns són conscients que la preferència del doblatge es deu al costum. La majoria d'aquells que prefereixen aquest doblatge creuen que el doblatge en català manca de diversitat de veus i es regeix massa per la normativa. Tot i així, la majoria creu que s'haurien de doblar productes en català.

A més a més, es veu com, tal i com diu Matamala a l'entrevista i destaca Comes (2007), entre d'altres autors, hi ha un auge de la VOS per part dels joves, que també són els més vocals a l'hora de destacar les mancances del doblatge.

5.2. Enquestes al cinema

La segona enquesta es va fer a l'entrada d'un cinema entre sessions de *Kung Fu Panda 3* (en aquell moment l'única pel·lícula més comercial amb doblatge en català i castellà). Tot i això, la majoria no anaven a veure aquesta pel·lícula o no volien contestar, per això, la mostra és reduïda.

Dels vint enquestats, quatre anaven a veure *Kung Fu Panda 3*. En aquest cas es tracta d'un home i tres dones adultes que acompanyaven a nens al cinema. Dels quatre, només un anava a veure la pel·lícula en la versió en català perquè l'horari els anava millor (es projectaven dues sessions en castellà a les 16 h i a les 17 h, i en català a les 16.30h), la resta van veure el doblatge en castellà. Les raons van ser, pels que van escollir doblatge en castellà, que es tracta de la llengua materna i que desconeixia la versió en la qual es projectava, com veiem a la taula següent. Dels quatre, només un sabia, prèviament a la compra de les entrades, que la pel·lícula també estava en castellà.

TAULA 1. ENQUESTATS QUE VAN VEURE KUNG FU PANDA 3 (TOTS AMB NENS):

Edat	Sexe	L1	Versió de doblatge	Per què?	Sabies que estava disponible en català?
42	home	castellà	castellà	llengua materna	sí
53	dona	castellà	castellà	no sabia quina versió era	no
43	dona	català i castellà	català	horari	no
46	dona	català i castellà	castellà	llengua materna	no

La resta d'enquestats que van veure pel·lícules disponibles només amb doblatge en castellà, se'ls va preguntar si, en cas de ser-hi disponible en català, la veurien amb el doblatge en català. Com veiem a la taula següent (Taula 2.), dels setze enquestats, deu van dir que sí la veurien en català, i sis que no. Com hem vist amb l'enquesta d'internet, hi ha una contradicció en les respostes dels enquestats, ja que la majoria van dir que preferien veure les pel·lícules doblades al castellà (Taula 3.) i, tot i així, la majoria afirma que la veuria en català si el doblatge en aquesta llengua estigués disponible.

**TAULA 3. SI NOMÉS ESTAVA DISPONIBLE EN CASTELLÀ:
SI ESTIGUÉS DISPONIBLE EL DOBLATGE EN CATALÀ, LA VEURIES?**

SÍ	10
NO	6

**TAULA 2. NORMALMENT, EN QUINA
VERSIÓ PREFEREIXES VEURE LES
PEL·LÍCULES?**

doblatge en català	0
doblatge en castellà	11
m'és indiferent	3
VOS	6
TOTAL	20

Finalment, observem que a les raons de preferència d'una o altra versió, la naturalitat torna a ser un dels factors clau pels espectadors. Tots aquells que van indicar que prefereixen la VOS és perquè els sona més natural. Mentre que aquells que prefereixen el doblatge en castellà ho fan, majoritàriament, perquè es tracta de la seva llengua materna, sempre han vist les pel·lícules en aquesta versió o perquè és l'única opció que tenen.

TAULA 4. PER QUÈ HO PREFEREIXEN EN AQUESTA VERSIÓ:

	sona més natural	llengua materna	sempre en aquesta llengua	És l'única opció	Altres
doblatge en català	0	0	0	0	0
doblatge en castellà	1	4	3	2	1
VOS	6	0	0	0	0
m'és indiferent	0	0	1	0	2
TOTAL	7	4	4	2	3

Els enquestats que indiquen que els és indiferent en quina versió veure les pel·lícules, raonen que és perquè normalment el doblatge en castellà és l'únic disponible i per tant no poden escollir.

Com ja s'ha comentat al principi d'aquest apartat, el nombre d'enquestats és reduït i, per tant, poc significatiu, però les semblances entre les respostes d'aquestes amb les enquestes d'internet poden aportar algunes idees. Sembla que segueix havent-hi certa contradicció entre els espectadors que majoritàriament prefereixen el doblatge en castellà o la VOS però indiquen que sí veurien les pel·lícules doblades en català si estiguessin disponibles. Això s'hauria de comprovar amb algun estudi a major escala, ja que de moment hem de confiar en la resposta dels enquestats.

6. CONCLUSIONS

Com dèiem al principi d'aquest treball, el doblatge en català s'ha trobat amb obstacles des del moment en què va començar. Tot i que ha anat evolucionant i permetent formes menys normatives amb el pas dels anys, tal i com recullen Chaume (2003) o Santamaria (2010), entre d'altres, aquesta intenció normalitzadora i la limitació normativa han quedat a la memòria dels espectadors catalans, els quals creuen que és poc natural i inversemblant.

Contestant les preguntes que ens fèiem al principi, sembla que la percepció del doblatge en català és negativa: majoritàriament, creuen que és molt fi, massa correcte o que les veus són massa suaus, entre d'altres. Tot i així, sembla que bona part dels espectadors catalans són conscients de la importància d'aquest medi per normalitzar el català, així com de la importància dels hàbits. D'altra banda, els professionals del sector del doblatge es queixen del desprestigi que pateix aquesta professió a causa dels mateixos crítics i professionals del cinema, els quals defensen la VOS com la més adient o natural.

Tal i com indiquen alguns dels experts citats anteriorment, la VOS comença a tenir més pes en la nostra societat, impulsada pels crítics i, probablement, la globalització dels medis audiovisuals. Aquest auge es comença a veure entre els joves, tal i com explicava Matamala (en premsa).

Per tant, és clar que hi ha tres factors principals que afecten com es percep el doblatge per part dels espectadors. El factor principal és l'hàbit, allò que han vist o sentit sempre, com es demostra en la preferència del doblatge en català en els dibuixos animats o d'animació japonesa. També hi ha altres factors com l'opinió pública que se'n fa del doblatge, la globalització dels medis o la subordinació al doblatge en castellà, entre d'altres.

Pel que fa a la comparació d'ambdós doblatges, tant en català com en castellà, hem vist que els processos són molt semblants i la qualitat, segons els experts, no difereixen. És més, sembla que el doblatge en català va començar a distanciar-se més de la normativa que el doblatge en castellà, el qual ha trigat més en treure fórmules poc naturals. Per tant, la percepció que tenen molts dels espectadors que el doblatge en castellà és més

natural o encertat no es pot argumentar en la qualitat de la traducció, ja que és semblant. La figura que causa més controvèrsia és, com creiem al principi, la del corrector o lingüista, només present en el doblatge en català; d'una banda se la critica perquè fa que hi hagi poca flexibilitat, però de l'altra, alguns professionals creuen que és necessària una figura que controli la qualitat i els usos de la llengua del producte, cosa que no passa al doblatge en castellà.

Cal destacar que no es pot analitzar la llengua del doblatge amb la llengua real: la llengua del doblatge no és ni ha de ser igual que la llengua oral espontània, sinó que n'és una imitació i no una còpia. La versemblança del doblatge depèn de l'èxit que tinguin els diversos professionals que hi intervenen a l'hora de fer aquesta imitació, i, per això, cal que des del principi les diverses parts del procés es tinguin en compte: si no hi ha una bona traducció, l'ajustador no podrà adaptar-ho bé als moviments dels llavis, i així successivament. Tot i així, encara que es respectin totes les parts i s'aconsegueixi una adaptació adequada, les preconcepcions dels espectadors poden pesar més que la qualitat real del producte i que es percebi una qualitat menor a la real.

Encara queda molt per investigar en aquest tema i seria interessant que es fessin futures investigacions més extenses sobre la percepció del doblatge en català o en d'altres regions bilingües on convisquin dos doblatges, ja que fins ara s'han fet sobretot en llocs monolingües, així com veure si difereixen els resultats entre les diverses regions. També es podria realitzar un experiment o enquesta més detallades per tal d'analitzar els diversos factors que afecten la percepció del doblatge i la contradicció que s'ha trobat en els parlants, és a dir, com els parlants tenen dues idees oposades, una relacionada amb els hàbits (la preferència del doblatge en castellà) i l'altra amb la importància de la normalització lingüística.

7. BIBLIOGRAFIA

- Agost, R., & Chaume, F. (2001). *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7). Universitat Jaume I.
- Antonini, R. & Chiaro, D. (desembre 2008). The perception of dubbing by italian audiences. En Gunilla Anderman i Jorge Díaz Cintas (eds.), *Audiovisual Translation*. Recuperat de <http://www.palgraveconnect.com.sare.upf.edu/pc/doi/10.1057/9780230234581>
[Consulta: 19-05-16]
- Bassols, M.; Rico, A., & Torrent, A. M. (eds.). (1997). *La llengua de TV3*. Barcelona, Les Naus d'Empúries.
- Bladas, Ò. (2009). La llengua oral col·loquial. En M. Bassols i M. Segarra (eds.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació* (1a ed., p. 234-245). Vic: Eumo.
- Bucaria, C. & Chiaro, D. (2007). End-user perception of screen translation: the case of Italian dubbing. *TradTerm*, 13, 91-118.
- Castro, X. (2001). Cuestiones sobre la norma culta y los criterios de la calidad para la traducción de doblaje y subtitulación en España. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 135-140). Universitat Jaume I.
- CCMA. Generalitat de Catalunya. (2016). *Llibre d'estil de la CCMA ésAdir. Traducció i doblatge*. Recuperat de <http://esadir.cat/Traduccio> [Consulta: 19-05-16]
- Chaume, F. (2001). La pretendida oralidad de los textos audiovisuales y sus implicacions en traducción. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 77-88). Universitat Jaume I.
- Chaume, F. (2003). *Doblatge i subtitulació per a la TV*. Vic, Eumo.
- Comes, L. (2007). El doblatge en català. *Quaderns del CAC*, (28), 45-51.

- Fontcuberta, J. (2001). Els recursos del traductor. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 115-118). Universitat Jaume I.
- García-Ripoll, M. (2001). La intervenció lingüística en versions doblades i subtítulades. El cas català. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 123-128). Universitat Jaume I.
- ICEC. (2013). *Cinema en català. Dades: gener a desembre 2011 – gener a desembre 2012*. Generalitat de Catalunya. Recuperat de <http://goo.gl/06ueQA> [Consulta: 19-05-16]
- Kilborn, R. (1993). Speak my language: Current attitudes to television subtitling and dubbing. *Media culture and society*, 15, 641-641.
- Martín Villa, L. (1994). Estudios de las diferentes fases del proceso de doblaje. En Federico Eguiluz et al. (eds). *Transvases culturales: literatura, cine, traducción* (1a ed., p. 323-330). EVAGRAF: Universidad del País Vasco
- Matamala, A. (2008). Del guió a la pantalla: trets de l'oral col·loquial en la ficció televisiva. *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, (44), 141-168.
- Matamala, A., Bottiroli, S., & Perego, E. (en premsa). *Dubbing versus subtitling yet again? An empirical study on user comprehension and preferences in Spain*.
- Matamala, A. (2009). Interjections in original and dubbed sitcoms in Catalan. *Meta*, 54(3), 485-502.
- Mayoral, R. (2001). El espectador y la traducción audiovisual. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 33-46). Universitat Jaume I.
- Menéndez-Otero, C. (2013). Linguistic pluralism and dubbing in Spain. *Mise au point. Cahiers de l'association française des enseignants et chercheurs en cinéma et audiovisuel*, (5).

- Paloma, D. (1999). De la llengua catalana a les sèries de televisió. *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*, (23), 73-92. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/Analisi/article/view/14996> [Consulta: 19-05-16]
- Paloma, D. (2009). El col·loquial de les sèries de televisió. En M. Bassols i M. Segarra (eds.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació* (1a ed., p. 234-245). Vic: Eumo.
- Santamaria, L. (1997). Les sèries de producció aliena. En M. Bassols, A. Rico, A. M. Torrent (eds.), *La llengua de TV3* (1a ed., p. 85-94). Barcelona: Editorial Empúries.
- Santamaria, L. (2009). La traducció del col·loquial a les telesèries. En M. Bassols i M. Segarra (eds.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació* (1a ed., p. 234-245). Vic: Eumo.
- Santamaria, L. (2010). El col·loquial de la ficció. La caracterització de la parla dels joves. *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, 49, 78-89. Recuperat de <http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/234305/316540> [Consulta: 19-05-16]
- Segarra, M. (2009). La mescla de llengües i el canvi de codi com a recursos de la col·loquialitat en l'audiovisual. En M. Bassols i M. Segarra (eds.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació* (1a ed., p. 234-245). Vic: Eumo.
- Sellent, J. (2001). Qualitat i recepció en la traducció per al doblatge. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 119-122). Universitat Jaume I.
- Zabalbeascoa, P. (1996). Translating jokes for dubbe television situation comedies. *The Translator*, Vol. 2, 2, 235-257.
- Zabalbeascoa, P. (2001). La traducción de textos audiovisuales y la investigación traductológica. En R. Agost i F. Chaume (eds.), *La traducción en los medios audiovisuales* (Vol. 7) (1a ed., p. 49-56). Universitat Jaume I.

TFG. El doblatge en català. Quina percepció en tenen els parlants?
Elena Codina

Zabalbeascoa, P. (2006). Els dilemes de TVC: models de llengua, espontaneïtat, versemblança.
*Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències
de Catalunya*, 72-87.

ANNEXOS

Annex 1. Guió de les entrevistes

- 1.** Quina és la teva relació amb el doblatge?
- 2.** Quina creus que és la percepció del doblatge en català? Per què?
- 3.** Creus que passa el mateix amb el doblatge en castellà? Per què?
- 4.** El col·loquial fingit s'assembla al col·loquial real? S'hi hauria d'assemblar? Per què?
- 5.** Les traduccions de l'oral col·loquial fingit fins a quin punt són hereves del diàleg l'original?
- 6.** Què és el que creus que fa que la gent concebi el doblatge en català de TVC com menys proper al que s'esperaria?
- 7.** Passa el mateix en la traducció audiovisual en castellà?
- 8.** Per què, normalment, ens sona més natural en castellà?
- 9.** Hi ha diferències entre el diàleg de la producció pròpia i el del doblatge?
- 10.** Quins obstacles t'has trobat durant el procés de doblatge / a l'hora de traduir per doblatge?

Annex 2. Guió enquesta d'internet

1. Edat:
2. Sexe: home / dona
3. Llengua materna: català / castellà / català i castellà / altres _____
4. A l'hora de veure una pel·lícula:
 - a. Prefereixes les pel·lícules en:
 - VOS
 - doblatge en català
 - doblatge en castellà
 - m'és indiferent
 - b. Per què?
 - Sona més natural
 - És la meva llengua materna
 - Sempre he vist les pel·lícules en aquest idioma
 - Altres: _____
 - c. Prefereixes les sèries de televisió en:
 - VOS
 - doblatge en català
 - doblatge en castellà
5. Si comences a veure una saga de pel·lícules (ex. Harry Potter, Divergent o Star Wars) o una sèrie en una llengua, has de seguir veient-la en aquella llengua?
 - Sí
 - No
 - No m'importa
6. Si has llegit un llibre en una de les llengües, prefereixes veure la pel·lícula en la mateixa llengua?
 - Sí
 - No
 - No m'importa
7. Creus que s'haurien de doblar més pel·lícules en català al cinema?
 - Sí
 - No. **Per què?:** _____

8. Quan compres un DVD, creus que és important que hi incorpori doblatge en català?
- Sí
 - No
9. Veus pel·lícules doblades en català a la televisió?
- Sí
 - No
10. Creus que el doblatge en català és com el doblatge en castellà?
- Sí
 - No. **Per què?:**_____

Annex 3. Guió enquesta cinema

1. **Edat:** _____

2. **Sexe:** home / dona

3. **Llengua materna:**

- català
- castellà
- català i castellà
- altres _____

4. **En quin idioma has vist la pel·lícula doblada?** català / castellà

a. **Per què?**

- Sona més natural
- És la meva llengua materna
- Sempre he vist les pel·lícules en aquest idioma
- L'horari m'anava millor
- No sabia en quina llengua era
- Altres: _____

b. **Si l'has vist en castellà (i està el doblatge en cat. disponible): Sabies que també hi era en català?**

Sí / No

c. **Si només està disponible en castellà: Si estigués disponible en català, la veuries?**

Sí / No

5. **Prefereixes les pel·lícules en:**

VOS / doblada (català o castellà) / m'és indiferent

a. **Per què?:**

- Sona més natural
- És la meva llengua materna
- Sempre he vist les pel·lícules en aquest idioma
- Altres: _____